

Nationell ekonomi

En anmälan av professor Gustaf Lindencrona

Förre regeringsrådet och statssekreteraren Carl Kuylenstierna har inte avmattats i sin publicistiska verksamhet utan vid 89 års ålder utgivit ett nytt arbete, *Nationell ekonomi* (Sparfrämjandet, pris 56:70). Boken är ett bevis så gott som något på att pensionsålderns inträde ingalunda behöver innebära inaktivitet eller ens ändrad intresseinriktning. För personer som varit mycket aktiva i den samhälleliga beslutsprocessen kan den tvärtom erbjuda ett tidigare okänt tillfälle till mer sammanhängande analyser av det tidigare verksamhetsområdet.

Skall man ge ut böcker räcker det inte bara att ha fått tid att skriva. Man måste också anse sig ha ett ärende. Kuylenstierna anger sitt mycket klart i bokens ingress. Han anser att det inre samband som råder mellan å ena sidan näringslivets och å andra sidan statens och kommunernas ekonomi inte beaktas i tillräcklig grad fn. Författaren utvecklar behovet av samverkan mellan arbete och kapital, att inflationen bekämpas och att varje generation bär sin egen börda och inte försöker att vända över kostnaden på kommande släktled. Författaren är emellertid mycket pragmatisk även i sina mer principiella resonemang. Han hävdar t ex att inflationen är förkastlig och kraftigt bör bekämpas. Det gäller emellertid inte världsinflationen, d v s författaren vill inte genom revalveringar hålla utifrån kommande prisstegringar borta, eftersom det kunde hota den svenska exporten (s 43). Författarens uppfattning medför att vi får leva med inflationen i framtiden också.

Kuylenstierna lägger i sin bok främst tonvikten vid skatteproblem. Det är ju också det område, där sambandet mellan näringslivets ekonomi och statens och kommunernas ekonomi är alldeles särskilt påtagligt. Han gör inledningsvis ett påstående, som man verkligen starkt kan instämma i, nämligen att finansvetenskapen som akademiskt ämne blivit rätt hemlös (s 58). "Så vitt angår skatter befinner den sig någonstans i gränsområdena mellan juridik och nationalekonomi, noga räknat på båda sidor om gränsen, och skatternas verkningar inte bara för samhällena utan också för andra individer än man själv tycks inte nämnvärt intressera många vare sig jurister eller nationalekonomer". Det

är dessvärre så att finansvetenskapen, som förr studerades både inom national-ekonomi och finansrätten, successivt fått minskat utrymme under det senaste decenniet. Orsaken är säkert, att det blivit omöjligt för forskarna att på samma sätt som t ex Lindahl en gång spänna över både den juridiska och ekonomiska forskningsmetodiken. Effekten har tyvärr blivit att finansvetenskapen ägnats mindre intresse av forskarna än förr. Inom varje akademiskt ämne finns det en tendens att som särskilt meriterande betrakta den forskning som sker inom ämnets centrala delar. Denna forskning är dessutom lättare, eftersom forskningsmetoderna i allmänhet är mer vedertagna där än inom ett mer tvärvetenskapligt betonat fält.

Det finns inga enkla lösningar på problemet. Det är en nödvändig men inte tillräcklig förutsättning att såväl nationalekonomiska som skatterättsliga forskare kopplas in på studiet av skatternas verkningar. Det fordras emellertid också att dessa forskare har en ganska djupgående kännedom om varandras område. Annars blir kommunikationsproblemen övermäktiga.

Kuylenstierna betonar att det inte finns något objektivt rättvisebegrepp när det gäller skatter. Vad som är rättvist är "något subjektivt, alltså just vad man tycker" (s 59). I en demokrati blir det majoritetens subjektiva rättviseföreställningar som kommer att ligga till grund för skattesystemets utformning. Kuylenstierna menar nu att man inte kan gå så långt att man utan vidare till grund för beskattningen också lägger allmänhetens föreställningar om hur skatterna verkar (s 61). Verkar skatterna på ett annat sätt än allmänheten tror får man i stället försöka lägga an på upplysning om realiteterna (s 62).

Författarens resonemang är mycket sympatiskt och innebär en kraftig uppmaning till alla med speciella kunskaper om beskattningen och dess verkningar att försöka bidra till den allmänna upplysningen. Kuylenstierna själv lever ju verkligen som han lär!

Att det emellertid inte är tillräckligt med upplysning visar bostadsbeskattningen. Författaren behandlar denna utförligt och konstaterar att felet med nuvarande villabeskattning inte är ränteavdragen utan att schablonintäkten för de lågt taxerade villorna (men ej de stora) inte motsvarar ett skäligt bostadsvärde. Han ställer frågan:

"Är det rimligt att ägarna av småhus som har skuld med husen som säkerhet skall kunna slippa undan praktiskt taget all skatt för sina hyresvärden när hyrorna för lägenheter i stora hus — inte minst i allmän regi — för vilka hyresgästerna givetvis inte får göra några avdrag i sina deklarationer, ökas mer och mer, uppenbarligen en huvudanledning till dagens starka efterfrågan på småhus! Ojämnheterna förstoras i hastig takt i tider av inflation och höga räntor." (s 74).

Att det inte är rimligt har sagts av veterligen alla ekonomiska och skatterättsliga forskare i varje fall i Norden. Villaägare, hyresgäster och politiker kan inte rimligen sväva i okunnighet om detta förhållande. Ytterligare upplysning på detta område är välkommen, men torde knappast kunna leda till en opinionsomsvängning i varje fall inte hos de grupper som gynnas av de nuvarande förhållandena. Det fordras att frågan angrips med politiska medel,

d v s de politiker, som vill åstadkomma en förändring, får försöka genom agitation hos de grupper, som missgynnas av det nuvarande systemet, skapa en majoritet för en förändring. Det kommer att fordras en stark politisk vilja!

Kuylensstierna ägnar ett ingående avsnitt åt skatteprogressiviteten och gör där en del påpekanden, som man skulle önska fick stor spridning. Han framhåller, att "progressiviteten kan och bör göras brantare vid genomsnittligt låga skattesatser än vid höga" (s 80). Påståendet illustreras effektivt av följande exempel. Antag att man har en skattesats av 4% vid en inkomst av 10.000 kr. Det är då inte orimligt med en fem gånger så hög skattesats — alltså 20% — vid en inkomst av 20.000 kr. Det är däremot fallet om skatten vid 10.000 kr är 20%. Skatten skulle då sluka hela inkomstkiktet (s 80).

Författaren angriper också den ibland framförda idén med progressiva kommunalskatter, eftersom progressiviteten i inkomstbeskattningen bör avvägas med hänsyn till en persons totala inkomstbeskattning. En persons skatteförmåga kan inte som skatten klyvas i två delar (s 82). Författaren påpekar att vi för femtio år sedan hade en "kommunal progressivskatt". Kommuner hade vid sidan av den vanliga kommunala inkomstkatten tilldelats en efter enhetliga grunder bestämd särskild kommunal inkomstkatt. Den avskaffades emellertid, då den vållade en hel del praktiskt besvär och gynnade kommuner med höga inkomsttagare (s 83).

Man hade gärna sett att författaren med sin stora erfarenhet på fler områden exemplifierat sina teser med historiska erfarenheter. Det hade ingalunda minskat aktualiteten i de framförda synpunkterna.

Kuylensstierna ägnar också ett betydande utrymme åt två andra problem vid en hög inkomstbeskattning, nämligen att skatter som inte är avsedda att övervältas ändå övervältas och att oriktigheter vid schablonisering och andra summariska regler för inkomstberäkning, som kan tolereras vid låg beskattning, förstoras (s 108). Vad beträffar övervältning gör författaren en intressant språkhistorisk utveckling (s 92). I svenska språket finns både ordet "övervältning" och "övervälta". Termen kommer antagligen från det tyska "Steuerüberwälzung" och översattes först med skatteövervältring. Med tiden har emellertid ordet "övervältning" blivit en vanlig term, vilket författaren antar bero på de direkta skatternas ökade betydelse och det faktum att de kan övervältas utan att det är avsiktligt. När det gäller diskussionen av övervältningens omfattning drabbas emellertid författaren av samma problem som så många andra, nämligen svårigheten att finna några konkreta belegg för hur omfattande den verkligen är. Mycket betydelsefullt är däremot Kuylensstiernas resonemang om sammanhanget mellan "fel" vid skatteberäkningen och skatteövervältning. Han visar där att sådana fel ingalunda undanröjes genom övervältning (s 109).

Kuylensstierna avslutar sin framställning av inkomstbeskattningen av fysiska personer med en diskussion av hur mycket inkomstbeskattningen tål för

att kunna göra anspråk på att betecknas som en något så när rationell skatteform. Han framför uppfattningen att gränsen går vid en marginalskatt på 50% (s 113). Några direkta bevis för att gränsen går där framför författaren knappast. Det är emellertid ett viktigt påpekande att det finns en gräns, d v s att inkomstskatten inte i sig är en misslyckad skatteform utan att dess svagheter i stor utsträckning sammanhänger med skattesatsernas storlek.

Alla problem beror dock inte på skattens storlek även om den förstör dem. Det gäller t ex inkomstskattens bristande anpassning till inflationen. Den frågan tangeras i bokens sista avsnitt, som behandlar aktiebolagens inkomstbeskattning. Kuylenstierna beklagar där att den fria avskrivningsrätten avskaffades med argumentet att den medförde ett sparande hos företagen till gagn för landets ekonomi (s 125). En annan synpunkt som författaren emellertid inte nämner är att en omedelbar avskrivning av investeringar är ett tänkbart sätt att förhindra att företagens produktionskapacitet urholkas genom inflationen och en beskattning som inte tar hänsyn till den.

Kuylenstiernas bok är skriven på ett lättillgängligt språk. Den måste betecknas som en finansvetenskaplig debattbok. Det är en i Sverige synnerligen ovanlig genre. Det är värt all uppskattning att en av vår nuvarande skatterätts skapare som statssekreterare och regeringsråd inför allmänheten träder fram och argumenterar för sina ståndpunkter. Det är ett exempel som manar till efterföljd.